

Klasszikus héber nyelv 4.: Szintaxis

BBN-HEB11-204

Koltai Kornélia, Biró Tamás

2019. szeptember 11.

Informatikusviccek

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

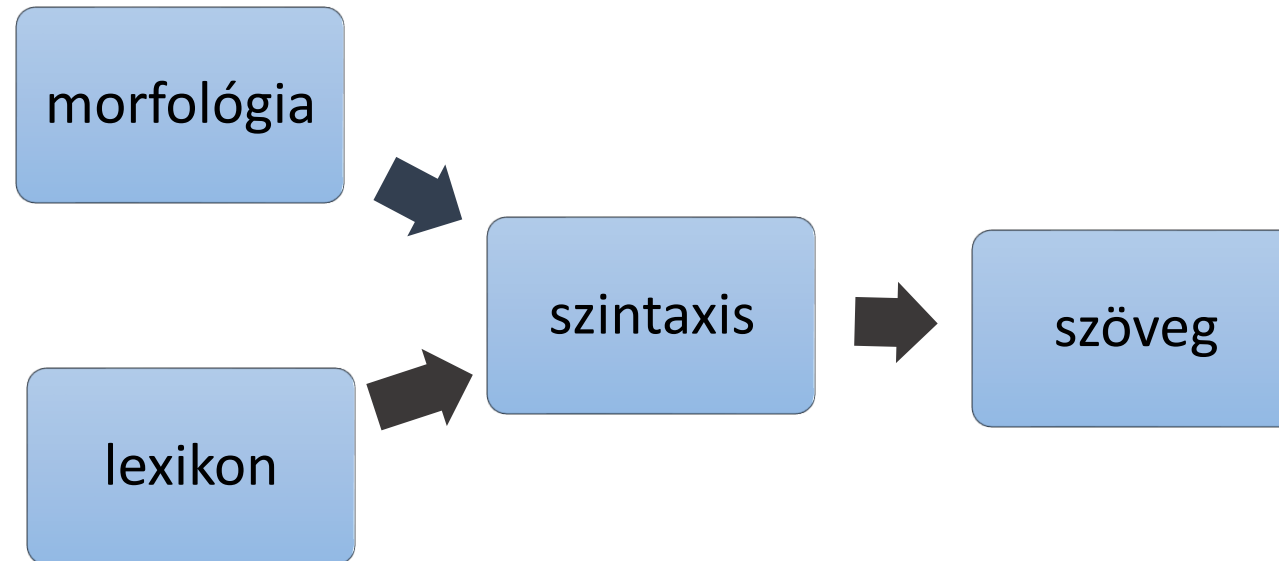
- Hozzál margarint, és ha van tojás, akkor hozz tízet!

Hazajön az informatikus tíz margarinnal.

- Volt tojás!

A kurzus céljai:

- Középhaladó bibliai héber nyelvtan: *a szavaktól a szövegig*

- Az elsőéves tananyag átisméltése

A kurzus céljai:

- Bibliai héber nyelvi fejlesztés
 - eljutni a szavaktól a szövegig
 - az elsőéves tananyag átisméltése
- Nyelvi tudatosítás
 - akár héber, akár magyar, akár más
- Bevezetés a nyelvészeti tanulmányokba:
 - fogalmak, terminológia (angolul is)
 - a kutatási folyamathoz szükséges készségek elsajátítása

A kurzus céljai:

- Bibliai héber nyelvi fejlesztés
 - eljutni a szavaktól a szövegig
 - az elsőéves tananyag átisméltése
- Nyelvi tudatosítás
 - akár héber, akár magyar, akár más
- Bevezetés a nyelvészeti tanulmányokba:
 - fogalmak, terminológia (angolul is)
 - a kutatási folyamathoz szükséges készségek elsajátítása

Kérdésem a félév végén:
mi sikerült ebből?

Követelmények:

- Tankönyv gyanánt:

Arnold, Bill. T. és Choi, John H., *A Guide to Biblical Hebrew Syntax*

- Jegyszerzés:

- a félév során beadandó házi feladatok (40%): tízből nyolc (8×5%)
- két rövid órai zh (2 × 15% = 30%)
- (rövidebb) szemináriumi dolgozat (30%):
 - november 5-ig: címet és témamegjelölést emailben leadni
 - félév végén kiselőadás formájában előzetes eredmények bemutatása

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2019-szintax/>
<http://birot.web.elte.hu/szintax/> *(a félév végéig)*
- Koltai Kornélia: korneliakoltai@hotmail.com
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu
- Fogadóóra: emailes egyeztetés alapján, szerda 13:45 – 14:30.
- Pótóra, ha túl sok óra marad el.

Elmarad: okt. 9. (jom kippur), okt. 23. és okt. 30. (ősz szünet).

Példaszövegek

Ruth 1,1 részlete

... וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְחָם יְהוּדָה ...

- Hány szót tartalmaz ez a mondat?
- Milyen szófajú szavakat találunk ebben a mondatban?
- Milyen mondatrészeket találunk ebben a mondatban?
- Milyen *függőségi* kapcsolat van az egyes szavak között?
- Mely szavak kapcsolódnak össze egy nagyobb *egység*gé?
- Milyen egyeztetési viszonyokat találunk ebben a mondatban?

Ruth 1,2 részlete

וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחֵלֹן וְכִלְיוֹן ...

- Hány szót tartalmaz ez a mondat?
- Milyen szófajú szavakat találunk ebben a mondatban?
- Milyen mondatrészeket találunk ebben a mondatban?
- Milyen *függőségi* kapcsolat van az egyes szavak között?
- Mely szavak kapcsolódnak össze egy nagyobb *egység*gé?
- Milyen egyeztetési viszonyokat találunk ebben a mondatban?

Ruth 2,4 részlete

וְהָיָה בְעֵז פָּא מִבֵּית לְחֶם ...

- Mi ebben a mondatban a szórend?
- Az ige milyen alakban van?

Ruth 2,4 részlete

וְהָיָה בַעַז בָּא מִבֵּית לְחָם ...

וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אַנְשֵׁים נֹצְבִים עָלָיו

(Gen. 18,2)

וְהָיָה רִבְקָה יֹצֵאת

(Gen. 24,15)

וְהָיָה גַמְלִים בָּאִים

(Gen. 24,63)

וְהָיָה חֲרָבוֹ פָּנֵי הָאֲדָמָה

(Gen. 8,13)

וְהָיָה יֶצֶא אָחִיו

(Gen. 38,29)

וְהָיָה כֶסֶהוּ הָעֵנָן

(Num. 17,7)

A nyelvi szintek

Nyelvi szintek

- (Hang, fonéma, szótag...)
- Morféma: a legkisebb, jelentéssel bíró nyelvi jel
- Szavak (*words*):
 - szófajok (*parts-of-speech*)
 - mondatrészek
- Szókapcsolatok (szó szerkezetek, szintagmák; *phrases*)
- Mondategységek (tagmondatok; *clauses*)
- Mondat (*sentence / utterance*)
- Szöveg

A félév szerkezete

Alulról felfelé építkezve:

- Szófajok (*parts-of-speech*):
 - Főnevek, névszók 2. fejezet
 - Igék 3. fejezet
 - Egyebek („partikulák”, *particles*) 4. fejezet
- Szókapcsolatok (szószerkezetek, szintagmák; *phrases*)
- Mondategységek (tagmondatok; *clauses*) 5. fejezet
- Mondatok (*sentence / utterance*) 5. fejezet
- Szöveg [szövegolvasásokon]

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

Szintaxis:

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Morfofonológiai
változások?

Szórend?
Egyeztetés?

Szemantika:

Melyek az „atomi” jelentések (pl. ‘könyv’, ‘nagy’,
többes szám)? És ezek miként kombinálódnak?

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Például:

a + nagy + könyvek = 1. a nagy könyvek
2. a könyvek nagyok

Szórend?
Egyeztetés? Stb. stb.

*A szó szorosabb értelmében vett **szintaxis**:
a mondat szerkezetével, összetevőivel foglalkozik,
a jelölővel/jeltesttel, nem pedig a jelentéssel.*

Kompozicionalitás:

szerkezet jelentése = összetevők jelentésének összege

jel =

forma

+

jelentés

Morfológia:

könyv + k

könyv(e)k

 + *pluralis*

Szintaxis:

nagy + könyvek

nagy könyvek

 +

Szemantika:

Melyek az „atomi” jelentések (pl. ‘könyv’, ‘nagy’,
többes szám)? És ezek miként kombinálódnak?

Tankönyvünk párhuzamosan tárgyalja a morfo-szintaxist és a vele párhuzamosan haladó szemantikát.

Szavak a mondatban:

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

*A következő diákon szereplő példa ízelítő jellegű,
és nem tartalmaz „megtanulandó” tananyagot!*

Informatikusviccek

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

- Hozzál margarint, és ha van tojás, akkor hozz tízet!

Hazajön az informatikus tíz margarinnal.

- Volt tojás!

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

- Hozzál margarint , és ha van tojás , akkor hozz tíz *[pro]* et !

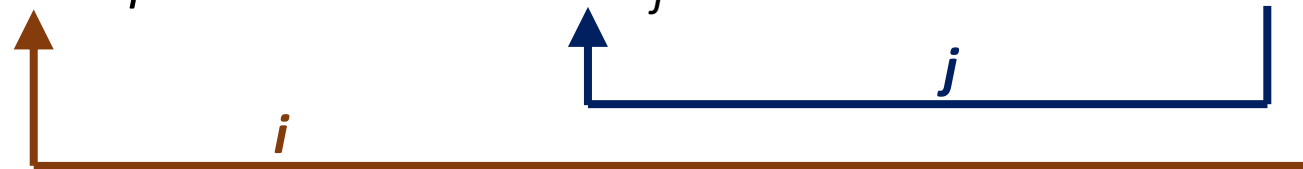
pro = névmás
magyarban nem kötelező
kitenni / törölhető.

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

Mi a névmás
antecedense?

Az informatikus felesége elküldi a férjét a boltba:

- Hozzál margarint i , és ha van tojás j , akkor hozz tíz $[pro_{i/j}]$ et !

(1) # Hozzál margarint i , és ha van tojás j , akkor hozz tíz $[pro_i]$ et !

(2) Hozzál margarint i , és ha van tojás j , akkor hozz tíz $[pro_j]$ et !

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

(1) Hozzá! margarint, és ha van, akkor hozz lisztet!

(2) Hozzá! margarint, és ha nincs, akkor hozz vaját!

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

- (1) a. Hozzálmargarint_i, és ha van [*pro*_i], akkor hozz lisztet_j!
b. Hozzálmargarint_i, és ha van [*pro*_j], akkor hozz lisztet_j!
- (2) a. Hozzálmargarint_i, és ha nincs [*pro*_i], akkor hozz vaját_j!
b. Hozzálmargarint_i, és ha nincs [*pro*_j], akkor hozz vaját_j!

Informatikusviccek – nyelvészszemmel

- (1) a. Hozzálmargarint_i, és ha van *pro*_i, akkor hozz lisztet_j! ?
b. Hozzálmargarint_i, és ha van *pro*_j, akkor hozz lisztet_j! ok
- (2) a. Hozzálmargarint_i, és ha nincs *pro*_i, akkor hozz vaját_j! ok
b. Hozzálmargarint_i, és ha nincs *pro*_j, akkor hozz vaját_j! #

Tanulságok

- ?

Tanulságok, *avagy miért kell szintaxist tanulnunk, ha a Bibliát szeretnénk megérteni?*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

Tanulsá
avagy m
ha a Bib

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

Tanulsá
avagy m
ha a Bib

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

**Érdeemes
szintaxist tanulni,
mert izgalmas!**

Tanulsá
avagy m
ha a Bib

*a mondat jelentése nem egyszerűen
a szavak jelentésének az együttese*

- A mondat tartalmazhat a felszínen meg nem jelenő információt is:
 - ki nem ejtett névszók (*pro-drop*)
 - ko-indexálás
 - ... és még sok minden más
- Egy mondat/szöveg megértése nem teljes ezen információ nélkül.
- Segítséget nyújtanak:
 - nyelvtani eszközök, például az egyeztetés
 - a világgal kapcsolatos ismereteink

**Érdeemes
szintaxist tanulni,
mert izgalmas!**

*A nehézség a bibliai héber esetén:
a korabeli világot a szövegből,
a szöveget a korabeli világból
kell megismernünk.*

A főnevekkel kapcsolatos
elsőéves tananyag ismétlése

A névszói morfo-szintaxis bevezetése:

Mije van egy főnévnek?

A névszói morfo-szintaxis bevezetése:

Miye van egy főnévnek?

Morfo-szintaxis:

a szavak alakjának (morfológiájának)
és mondattani (szintaktikai) szerepének
a kapcsolata:

- Adott mondattani pozícióban milyen alakot kell a szónak felvennie?
- Adott szóalak mely mondattani pozícióban szerepelhet?

A névszói morfo-szintaxis bevezetése:

Mije van egy főnévnek? – mely nyelvben?

- Szám (*number*):
 - Egyes szám (singularis) / kettes sz. (dualis) / [hármasszám...] / többes szám [pluralis]
- Nyelvtani nem (*gender*):
 - 0 nem / 2 nem (masc. vs. fem.) / 2 nem (common vs. neutr.) / 3 nem / ...
- Eset (*case*):
 - Nincsenek / vannak névszói esetek
 - Alany eset (nominativus), tárgy eset (accusativus), birtokos eset (genitivus), részes eset (dativus), helyhatározós eset (locativus) stb.
- Határozottság (és határozatlanság) jelölése
- Egyebek?
 - Például: *status absolutus* vs. *status constructus*

A héberben nincsenek morfológiai esetek, mégis fontos szerepük lesz a tankönyvben...

Ismétlés következő órára
és házi feladat

Ismétlés következő órára

Az elsőéves anyagból

- a főnevek morfológiája:
 - nem, szám
 - status
 - határozottság (pl. különböző vokalizációk)
 - birtokos szuffixumok

Következő órára: olvasandó + házi feladat

A tanulási folyamat a félév során:

1. Olvasás: A&Ch meglehetősen száraz, telefonkönyvszerű könyv.
 - i. „Előreolvasás”: első találkozás, áttekintés, benyomás szerzése
 - ii. „Utóolvasás”: az órán megbeszéltek függvényében a részletek feldolgozása+ Bizonyos feladatok és open-book vizsgák: feldolgozás (*learning-by-doing*)

2. Feladatok: (papíron leadva a titkárságon. Határidő: hétfő déli)
 - i. A következő téma előkészítése, vagy
 - ii. Az éppen tanultak mélyebb megértése, begyakorlása+ Szemináriumi dolgozat: mini-kutatási folyamat, a tanultak tágabb kontextusban.

Következő órára: olvasandó + házi feladat

1. Elolvasni: A&Ch 1. fejezet + 2.1 szakasz. Jövő héten megbeszéljük.

2. 10 szabadon választott bibliai versből (pl. Genesis)

- összegyűjteni és elemezni a főneveket:

- Vers, alak

- Tő/gyök + nem, szám, status, határozottság
+ birtokos szuffixum (ha van) + előjáró (ha van)

- A főnév szerepe a mondatban (például alany, állítmány, tárgy, birtokos...)

- Papíron leadva a titkárságon.

- Határidő: hétfő déli (12:00).

a „hagyományos” iskolai fogalmak alapján

Viszlát jövő szerdán!